

ЗАТВЕРДЖЕНО
Рішення міської ради

№ _____

Програма розвитку і функціонування української мови в м. Запоріжжя на 2016-2020 роки

1. Мета програми

Програма розвитку і функціонування української мови в м. Запоріжжя на 2016–2020 роки (далі – Програма) розроблена відповідно до статей 10, 11, 53, 144 Конституції України, розділів I, VIII «Декларації про державний суверенітет України», в яких зазначено, що Україна як національна держава розвивається на основі здійснення українською нацією свого невід'ємного права на самовизначення.

Передумовою створення Програми є основні засади конституційного ладу (норми першого розділу (Загальні засади) Конституції України), що передбачають підтримку розвитку української мови, культури, історичної свідомості української нації. Відповідно до ст. 10 Конституції України держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України та відповідно до ст. 11 Конституції держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури.

Водночас, сучасний стан реалізації зазначених функцій держави, пов'язаних із конституційними та іншими законодавчими засадами розвитку української мови, культури, історичної свідомості робить дедалі актуальнішим залучення органів місцевого самоврядування до всебічного виконання зазначених вище засад Основного Закону України. Питання про державний статус української мови, збереження української культури та історичної свідомості української нації в умовах сучасного глобалізованого світу, зовнішніх загроз та втручання в незалежний гуманітарний простір України, тісно пов'язано з питанням національної безпеки та національного суверенітету України.

Крім зазначених конституційних положень, концептуальні засади Програми відповідають Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641.

Програма розвитку і функціонування української мови в м. Запоріжжя на 2016–2020 роки створена відповідно до і на виконання Програми розвитку і функціонування української мови в Запорізькій області на 2016–2020 роки,

яка була прийнята Запорізькою обласною радою (рішення № 5 від 25.02.2016).

Реалізація Програми забезпечить поширення функцій та сфер застосування державної мови, розвиток української культури в усіх її проявах, формування цілісного національного інформаційно-культурного простору. Передбачені кроки сприятимуть вихованню різнобічно та гармонійно розвиненого, національно свідомого, високоосвіченого громадянина України, який буде здатний реалізувати свої права та виконати покладені на нього Конституцією України обов'язки.

Заходи Програми спрямовано передусім на підтримку й розвиток існуючих громадських ініціатив, наукових, освітніх та культурно-духовних починань, які спрямовані на відродження і популяризацію української культури, її інтеграцію у загальноцивілізаційний простір.

Ключовою ознакою Програми є те, що значна частина заходів закладає передумови для їх еволюційного відтворення зусиллями представників освітніх, просвітянських, творчих колективів, державних, комунальних та громадських установ і організацій, засобів масової інформації, які є учасниками заходів цієї Програми.

Актуальність Програми базована на розумінні того, що у загальноукраїнському державотворчому процесі українській мові відводиться провідна роль. Разом з тим, у останні роки не забезпечується її належний розвиток. Складною є ситуація з дотриманням норм українського правопису. Існує гостра потреба в активізації цілеспрямованої роботи над забезпеченням використання української мови у засобах масової інформації, сфері культури, освіти та науки, в інформаційних технологіях, рекламі тощо.

Слід докладати всіх зусиль для розширення сфери функціонування державної мови, щоб вона, розвиваючись, утверджувалася як консолідуючий чинник у становленні громадянського суспільства. Послідовне вирішення мовних питань, утвердження державного статусу української мови передбачає стимулювання процесу побудови заможної та демократичної України.

Метою Програми є створення належних умов для розвитку і розширення сфери функціонування української мови, виховання шанобливого ставлення до неї, формування патріотизму у громадян України; створення оптимальних умов для реалізації конституційних гарантій на вільне функціонування української мови в м. Запоріжжя, розширення сфери вживання державної мови, виховання любові, поваги до неї в жителів міста, визначення стратегічних пріоритетів і орієнтирів у подоланні деформації національного мовно-культурного та мовно-інформаційного простору, зміни в місті інформаційного середовища на користь державної мови.

2. Склад проблеми, шляхи і способи її розв'язання

Аналіз мовного питання в м. Запоріжжя дозволяє ввести мовно-культурну ситуацію в контекст загальноукраїнської соціолінгвістичної картини. Мовна ситуація в місті достатньо нерівноважна і багатопроблемна. За 25 років

української незалежності українська мова так і не посіла того місця, яке їй визначено Конституцією України. За цей час приймалося чимало державних програм розвитку української мови з освітянським спрямуванням, але формальне їх виконання стало причиною того, що мовне середовище в нашому місті за змістом і формою не стало справді українським.

Згідно з результатами переписів населення в м. Запоріжжя проживає переконлива більшість українців – більше 70 %.

У м. Запоріжжя сформована та успішно функціонує мережа дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів із урахуванням демографічної та соціально-економічної ситуацій, що створює умови для отримання якісної освіти дітьми із різними потребами. Це 145 дошкільних навчальних закладів різних типів та форм власності, 116 денних загальноосвітніх навчальних закладів комунальної власності (в них учнів – 60529), 2 вечірні школи (в них учнів – 1370), 5 приватних загальноосвітніх навчальних закладів (в них учнів – 399), 1 міжшкільний навчально-виробничий комбінат трудового навчання і професійної орієнтації учнів та профільні класи навчально-виробничих підрозділів загальноосвітніх навчально-виховних комплексів (в них учнів – 1192).

Відповідно до скоригованого Плану переходу навчальних закладів міста на державну мову навчання на період 2007–2018 роки (затвердженого наказом департаменту освіти і науки Запорізької міської ради від 13.02.2007 № 54) відбулось розширення мережі навчальних закладів з державною мовою навчання. З 2007 року шкіл з українською мовою навчання збільшилось на 23 одиниці (+67%). У місті функціонують:

- 70 україномовних шкіл,
- 38 російськомовних шкіл,
- 8 шкіл з декількома мовами викладання.

За період реалізації скоригованого Плану на 8,4 % збільшився контингент учнів, які навчаються державною мовою. У поточному навчальному році 36790 учнів навчаються українською мовою (що становить 61 % із загальної кількості учнів); 23739 учнів навчаються російською мовою та мають змогу вивчати державну мову як предмет (що становить 34 %); 3358 учнів навчаються у школах з декількома мовами викладання (що становить 5 %). Кількість двомовних навчальних закладів зменшилась до 8, що складає 7% від загальної кількості загальноосвітніх навчальних закладів (у порівнянні з 2004 роком – 42 заклади, у 2011 – 19 закладів).

Простежується позитивна динаміка збільшення кількості україномовних груп у дошкільних навчальних закладах. У 2016-2017 навчальному році функціонує 875 україномовних груп (75% від загальної кількості дошкільних груп), які відвідують 20675 дітей (78% від загальної чисельності дітей в дошкільних навчальних закладах). Порівняно з 2014-2015 навчальним роком кількість україномовних груп збільшилась на 4%, чисельність охоплених дітей – на 3%.

Щороку учні м. Запоріжжя беруть участь у Всеукраїнських учнівських олімпіадах з української мови і літератури, Всеукраїнських конкурсах-захистах науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України з української мови і літератури, українського мовознавства, фольклористики, мистецтвознавства та літературознавства; усіх етапах Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика та Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка; Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості та демонструють достатній та високий рівень володіння мовним та літературним матеріалом, посідають призові місця.

Учителі української мови та літератури м. Запоріжжя наполегливо працюють над тим, щоб предметом вивчення була не тільки нормативна складова мови, але й взаємозв'язки мови з духовним життям народу, щоб на уроках учні пізнавали історію, культуру, традиції, менталітет свого народу.

З 2015 року відкрито дистанційне навчання для вчителів української мови та літератури у «Хмарному кабінеті» (<http://s-edu.org.ua/korycjazp>).

Відповідно до наказу департаменту освіти і науки Запорізької міської ради від 08.06.2016 № 363 р «Про підготовку до дослідно-експериментальної роботи в умовах створення хмароорієнтованого навчального середовища» вчителі української мови та літератури, котрі працюють у 5(6,7) класі у 2016/2017 навчальному році, з 10.06.2016 по 10.07.2017 пройдуть навчання на дистанційному курсі «Проектування україномовного електронного освітнього середовища».

У вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації шкільний предмет «Українська мова» викладається мінімум 140 годин протягом 1-2 курсів усіх спеціальностей.

Відповідно до Переліку предметів загальноосвітньої підготовки у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації (затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 17.06.2010 № 587), здійснюється підготовка кадрів на основі базової загальної середньої освіти. При складанні навчального плану вищий навчальний заклад може збільшувати кількість годин на вивчення предметів загальноосвітньої підготовки до академічного рівня змісту освіти Типового навчального плану старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 05.02.2009 № 66.

У Запорізькому педагогічному коледжі викладається «Сучасна українська мова з практикумом» обсягом 162 години на спеціальності «Дошкільна освіта» та 216 годин на спеціальності «Початкова освіта».

Незважаючи на певні здобутки у розвитку і функціонуванні української мови в різних сферах, сучасна молодь, володіючи українською мовою, сприймає її формально: її вивчають, уміють розмовляти, але без неї можуть обходитися в повсякденному житті.

У м. Запоріжжя книготоргівля задовольняє інтереси більшою мірою російськомовного читача. Навіть у найбільших книжкових магазинах «Буклет»,

«Папірус», «Книгоманія» українська книга представлена в дуже малій кількості, зате аж занадто російськомовних творів масової літератури, книг російських авторів.

У репертуарі театрів, закладів культури та інших культурно-просвітницьких майданчиків превалюють російськомовні вистави, виступи російськомовних артистів естради, неукраїнських майстрів мистецтва. Зокрема, в репертуарі Запорізьких обласних театрів ляльок та юного глядача україномовні вистави є рідкістю: у театрі ляльок з 27 вистав лише три українською мовою, в театрі юного глядача також з 26 вистав лише три україномовні. Але у Запорізькому академічному обласному українському музично-драматичному театрі ім. В.Г.Магара частка спектаклів українською мовою зростає від 60 до 75%.

В 58 закладах культури і мистецтв м. Запоріжжя українська мова активно застосовується у спілкуванні. У 37 міських бібліотечних закладах забезпечено безкоштовний доступ дітей та дорослого населення до інформаційних ресурсів державною мовою, у тому числі через мережу Інтернет. У 13 школах естетичного виховання українська мова широко використовується в навчально-виховному процесі. Творчі колективи 4 комунальних палаців культури та 2 театрів на постійній основі беруть участь у популяризації творів української класичної та сучасної літератури.

У більшості телерадіокомпаній м. Запоріжжя ліцензією передбачено 75–80% ведення передач українською мовою. На Запоріжжі працює 6 місцевих каналів: «Запоріжжя», «Алекс», «ТВ-5», «ТВ-5 Спорт», «Z», «ТВ-Голд». Телеканал «Запоріжжя» випускає велику кількість культурологічно-історичних програм українською мовою (80%). На каналі «ТВ-5» близько 50% програм українськомовні. Зовсім інша ситуація на телеканалі «Алекс». Він є найбільшим у регіоні виробником авторських програм, але більшість із них російською мовою, що не сприяє поширенню рідного слова (на сьогодні налічує 38 російськомовних та лише 8 українськомовних проектів, які становлять 17% від загальної кількості). Ще менше звучить українське слово на телеканалах «МТМ» та «ТВ-Голд», на яких можна побачити лише 4% українськомовних програм.

Усі жителі міста Запоріжжя, хто має доступ до місцевих радіоканалів, серед яких немало водіїв маршруток, автобусів, власних авто та їх пасажери впродовж поїздки, слухають переважно російськомовні передачі. Зокрема, на радіоканалі «Великий Луг» лише 8% україномовного продукту, на ТОВ «Контакт» – 1%, ТОВ «Місто ФМ» – 32%, ТОВ «Ностальжі» – 8%, Запорізька ОДТРК – 46%.

Загальновідомо, який інформаційний вплив на громадян усіх вікових категорій, у тому числі і дітей, має реклама, яка сьогодні на кожному кроці зустрічає і супроводжує людину, де б вона не була і з якою метою вона б не розповсюджувалася. За результатами досліджень виявилось, що українська мова в рекламі використана в 40% випадків, у 35% – російська і 25% – оформлена латиною. Звичайно, використання реклами законодавчо

регламентується, проте потребує подальшого контролю за виконанням актів у цій сфері.

На окрему увагу заслуговує тема зовнішнього оформлення споруд міста, зокрема таблички з назвами вулиць. На більшості вулиць міста ці таблички російськомовні. Нині в контексті виконання законодавства про декомунізацію топонімів необхідно виготовити нові таблички державною мовою, не допускаючи непрофесійного перекладу власних назв вулиць на російську мову, яке призводить до спотворення назви (як напр. вул. Фортечна – рос. Крепостная) або до немилозвучності (напр. вул. Чумацтва – рос. Чумачества). Назви вулиць іншою мовою передаються тільки шляхом трансфонування – тобто передачі назви у тому самому звучанні, як у мові-оригіналі (напр. вул. Чумацький шлях – рос. Чумацкий шлях і аж ніяк не «Млечный путь», бо це вже зовсім інша назва). Органи місцевого самоврядування мають чітко контролювати це питання з метою уникнення непорозумінь у функціонуванні назв вулиць.

Величезної уваги з погляду функціонування державної мови у м. Запоріжжя потребує мережа закладів охорони здоров'я та фармації, де інформація для пацієнтів та відвідувачів подається переважно російською мовою, включаючи і спілкування медпрацівників з пацієнтами, що часто створює мовні перешкоди для їх відвертого спілкування.

Потребує змін з погляду функціонування державної мови в Запоріжжі система правоохоронних органів, судів, прокуратури, новоствореної поліції, податкової інспекції, які не зважаючи на законодавче врегулювання мовного питання у цій сфері, чинить його системне порушення.

Жоден житель міста не існує поза межами функціонування комунальних закладів, закладів соціально-побутової галузі і торгівлі зокрема. Саме ця галузь повинна звернути на мову обслуговування своїх відвідувачів згідно з чинним законодавством.

Не приділяється належна увага функціонуванню державної мови в системі транспортних перевезень як комунальної, так і приватної власності. Якщо у трамваях і тролейбусах, які становлять незначну частку серед пасажирських перевезень, ще можна почути оголошення зупинок українською мовою, то вся інформація у приватних перевізників, включаючи назви маршрутів, здійснюється недержавною мовою.

Реалізація заходів Програми, які передбачають популяризацію української мови, культури та історичної свідомості української нації через найширший спектр культурних, наукових, освітніх та інформаційних заходів, сприятиме зміцненню україномовних і патріотичних середовищ на рівні всього міста.

3. Завдання і заходи

Основними завданнями Програми є:

утвердження та домінування української мови як державної;

всесторонній розвиток і розширення функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя;

визначення та здійснення заходів для стимулювання глибокого вивчення української мови;

створення належних умов для вивчення української мови мешканцями м. Запоріжжя з числа національних меншин;

розширення мережі навчальних закладів для безперервного виховання і навчання українською мовою;

проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень у галузі лінгвістичної технології, створення інтелектуальних мовно-інформаційних систем нового покоління;

поліпшення якості українського мовлення та приведення у відповідність до чинних ліцензій передач українською мовою на місцевих теле- і радіоканалах;

стимулювання процесів, пов'язаних із переведенням регіональних засобів масової інформації з російської на українську мову;

стимулювання читацьких інтересів населення, зацікавлення його класичною та сучасною українською літературою;

розробка науково-методичних основ викладання української мови в системі дошкільної, шкільної, професійно-технічної та вищої освіти;

забезпечення утвердження статусу української мови як державної;

створення україномовного інформаційного середовища у м. Запоріжжя;

розширення сфери вжитку української мови в усіх комунальних установах, закладах та підприємствах.

Завдання і заходи зазначені у додатку 1 «Програми розвитку функціонування української мови в м. Запоріжжя на 2016-2020 роки».

4. Обсяги та джерела фінансування

Фінансове забезпечення Програми здійснюватиметься за рахунок коштів бюджету міста, а також за рахунок інших, не заборонених чинним законодавством, джерел фінансування.

Орієнтовні обсяги фінансових витрат, необхідних для виконання програми в цілому й диференційовано за роками з визначенням джерел фінансування наведено в додатку 2 до «Програми розвитку функціонування української мови в м. Запоріжжя на 2016-2020 роки».

5. Очікувані результати, ефективність програми

Виконання Програми забезпечить:

практичну реалізацію у м. Запоріжжя статті 10 Конституції України щодо всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя;

домінування української мови у засобах масової інформації, сфері культури, освіти та науки в місті;

підтримку функціонування української мови в інформаційному середовищі м. Запоріжжя на рівні визначеним чинним законодавством України;

фінансову підтримку місцевих наукових розробок, предметом дослідження яких є українська мова та культура;

розвиток мережі дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних, вищих навчальних закладів на території м. Запоріжжя для безперервного виховання і навчання українською мовою;

створення умов для вивчення української мови учнями, студентами та іншими мешканцями м. Запоріжжя;

створення умов у державних і комунальних закладах освіти і науки усіх типів і форм власності на території м. Запоріжжя для викладання всіх дисциплін українською мовою;

кардинальний відхід від сприйняття рідної державної мови як традиційно селянської, другорядної, шляхом підвищення статусу української мови;

популяризація якісного українського культурного продукту та прискорення процесів по створенню реального україномовного середовища в межах громади нашого міста.

Очікувані результати з кількісними показниками зазначені у додатку 3 до «Програми розвитку функціонування української мови в м. Запоріжжя на 2016-2020 роки».

6. Координація та контроль за ходом виконання програми

Організацію виконання запланованих програмою завдань та заходів і досягнення очікуваних показників, проведення аналізу і комплексної оцінки результатів, виконання завдань та заходів програми, підготовку відповідних звітів покладено на департамент освіти і науки міської ради, департамент культури та туризму міської ради, районні адміністрації міської ради по районах.

Секретар міської ради

Р.О. Пидорич